

- Ukrainian maritime complex: analyte. ext. / O.V. Sobkevich, K.M. Mikhailichenko, A.V. Shevchenko, V.M. Rusan, E.V. Belashov - K. : NISD, 2016. - 72 p.
2. Kryvorotko G.S. Psychological nature and factors of loneliness of long-distance sailors. Bulletin of the National University of Defense of Ukraine. 2013. No. 2 (33). S. 229-234.
 3. Mellbye A, Carter T. Seafarers' depression and suicide. International Maritime Health. 2017. 68 (2): 108-114.
 4. Oldenburg M., Jensen H.J., Latza U. et al. Seafaring stressors board merchant and passenger ships. Int J Public Health. 2009; 54: 96-105.
 5. Oldenburg M., Baur X., Schlaich C. Occupational risks and challenges on seafaring. J Occup Health. 2010; 52: 249-256.
 6. Jegaden D., Menaheze M., Lucas D., Loddy B., Dewitte J.D. Don't forget about seafarer's boredom. Int Marit Health. 2019; 70 (2): 82-87.
 7. Roberts S. E, Marlow P. B. Traumatic work-related mortality among seafarers employed in British merchant shipping, 1976-2002. Occup Environ Med. 2005; 62 (3): 172-180.
 8. I.N. Gurchich, Test of Neuropsychiatric Adaptation / I.N.Gurchich, // Bulletin of Hypnology and Psychotherapy. - 1992. - № 3. - P. 46 - 53.
 9. Kornatsky V.M., Markova M.V. Assessment of psychosocial risk factors for circulatory system diseases in primary care patients (guidelines). Kyiv, 2007. 12 p.
 10. Vodopyanova N.E. Psychodiagnosis of stress. St. Petersburg: Peter, 2009. 336 p.
 11. Raygorodsky D.Ya. Practical psychodiagnosis. Methods and tests. Tutorial. Bahrach-M, 2012. 672 p.
 12. Podkorytov V.S., Chaika Yu.Yu. Depression. Modern therapy. Kharkov: Tornado, 2003.349 s.

*Впервые поступила в редакцию 05.09.2019 г.
Рекомендована к печати на заседании
редакционной коллегии после рецензирования*

УДК 378: 159.94: 316
<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.3744332>

18

РОЛЬ МОТИВАЦІЇ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ УЧБОВИХ ЗАКЛАДІВ

Леонова К.Л.

Одеська національна академія харчових технологій. Коледж нафтогазових технологій, інженерії та інфраструктури сервісу

РОЛЬ МОТИВАЦИИ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Леонова К.Л.

Одесская национальная академия пищевых технологий. Колледж нефтегазовых технологий, инженерии и инфраструктуры сервиса

ROLE OF MOTIVATION IN THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF TECHNICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS STUDENTS

Leonova K.L.

Odessa National Academy of Food Technologies. College of Petroleum and Gas Technologies, Engineering and Service Infrastructure

Summary/Резюме

The new decade began with the recognition of the need to deepen the reform process of all links of education in our country, including professional education, in accordance with a number of legislative and regulatory acts, in particular, with the tasks of section 6.9. "Ukraine — Learning Nation" of the "Ukraine 2030" policy document. Therefore, the goal of our research was to study the basic personal, educational and professional motivations of the technical college students as an important prerequisite and component of the process of preparing competent specialists for work in industry and transport branch. The work was carried out in 2013-2019 among 1114 college students using analytical, sociometric and experimental research methods. As the data showed, up to 80 % of students consciously chose an educational institution and a specialty, what led to the successful formation of positive educational motivation, the development of a new learning system, the rational distribution of extracurricular time, phased self-determination and professional self-development. The most complex key personal motives included such as organizing student life, setting the necessary time quota for self-study, interacting with teachers and educators in solving critical issues (more than 70 % in the first, 56 % in the second and 23 % in the third year). Based on the performed studies conclusions are drawn about the need for a broader and deeper consideration of the motivational factor in educational work with students, paying more attention to self-determination and self-realization of professional study subjects, as well as further improving the relevant technologies of pedagogical activity of the technical college staff.

Keywords: *motivation, professional competence, technical educational institutions*

Нове десятиліття почалося з усвідомлення необхідності поглиблення процесу реформації всіх ланок освіти в нашій країні, в тому числі професійної освіти, відповідно до низки законодавчо-нормативних актів, зокрема, до завдань розділу 6.9. «Україна — Learning Nation» програмного документа «Україна 2030». Тому мета нашого дослідження полягала у вивченні базових особистісних, освітніх і професійних мотивацій у студентів технічного коледжу як важливої передумови і компонента процесу підготовки компетентних фахівців для роботи в промисловості і на транспорті. Робота проведена в 2013-2019 рр. серед 1114 студентів вузу із застосуванням аналітичного, соціометричного і експериментального методів досліджень. Як показали отримані дані, до 80 % студентів усвідомлено вибрали навчальний заклад і спеціальність, що зумовило успішне формування позитивної освітньої мотивації, освоєння нової системи навчання, раціонального розподілу позаучбового часу, поетапного самовизначення і саморозвитку в професійному плані. До найбільш складних ключових особистісних мотивів відносилися такі, як організація студентського життя, встановлення необхідної квоти часу на самопідготовку, взаємодія з педагогами та вихователями в рішенні критичних питань (більше 70 % на першому, 56 % — на другому та 23 % на третьому курсі). На основі проведених досліджень зроблені висновки про необхідність більш широкого і поглибленого врахування мотиваційного фактора в навчально-виховній роботі зі студентами, надання більшої уваги самовизначенню і самореалізації суб'єктів професійної підготовки, а також подальшого вдосконалення відповідних технологій педагогічної діяльності колективу технічного вузу.

Ключові слова: *мотивація, професійний компетентності, технічні навчальні заклади*

Новое десятилетие началось с осознания необходимости углубления процесса реформации всех звеньев образования в нашей стране, в том числе профессионального образования, в соответствии с рядом законодательно-нормативных актов, в частности, с задачами раздела 6.9. «Украина — Learning Nation» программного документа «Украина 2030». Поэтому цель нашего исследования состояла в изучении базовых личностных, образовательных и профессиональных мотиваций у студентов технического колледжа как важной предпосылки и компонента процесса подготовки компетентных специалистов для работы в промышленности и на транспорте. Работа проведена в 2013-2019 гг. среди 1114 студентов вуза с применением аналитического, социометрического и экспериментального методов исследований. Как показали полученные данные, до 80 % студентов осознанно выбрали учебное заведение и специальность, что обусловило успешное формирование положительной образовательной мотивации, освоение новой системы обучения, рационального распределения внеучебного времени, поэтапного самоопределения и саморазвития в профессиональном плане. К наиболее сложным ключевым личностным мотивам относились такие, как организация студенческой жизни, установление необходимой квоты времени на самоподготовку, взаимодействие с педагогами и воспитателями в решении критических вопросов (более 70 % в первом, 56 % — на втором и 23 % на третьем курсе). На основе проведенных исследований сделаны выводы о необходимости более широкого и углубленного учета мотивационного фактора в учебно-воспитательной работе со студентами, оказания большего внимания самоопределению и самореализации субъектов профессиональной подготовки, а также дальнейшего совершенствования соответствующих технологий педагогической деятельности коллектива технического вуза.

Ключевые слова: мотивация, профессиональный компетентности, технические учебные заведения

Світова спільнота вступила в пост-індустріальну епоху свого розвитку, яка характеризується переходом від переважно кількісних до якісних показників, впровадженням інноваційних, інформаційних технологій, інтеграцією економічних, соціальних і психологічних компонент праці, комплекс яких реалізується в тріаді: якість, продуктивність, безпека [1, 2]. Локальний, регіональний і національний ринки праці поступаються місцем міжнародному і світовому, де існують жорсткі конкурентні відносини, має місце більш виражена поляризація, між некваліфікованою, фізичною і високо спеціалізованою, операторською та інтелектуально-творчою працею, з одного боку, та рівнем професійної підготовки і психофізіологічним станом, з іншого [3-5].

У числі галузей економіки, що

найбільш інтенсивно розвиваються відносяться до системоутворюючих, одне з перших місць належить транспорту, в тому числі трубопровідному, який міцно пов'язує країни і континенти в єдиному енергетичному комплексі [6]. Тому забезпечення галузі трудовими ресурсами, мотивованими компетентними фахівцями, є пріоритетним завданням науково-освітнього комплексу, в тому числі в Україні [7, 8].

Проблема реформування загальної та професійної освіти є темою активних дискусій в педагогічних і наукових колах вже більш ніж чверть століття [9-14]. МОН України у 2018 році розробило проект концептуальних засад реформування професійної освіти України «Сучасна професійна освіта», а розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12.06.2019 р. № 419-р було схвалено

Концепцію реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти на період до 2027 року [15].

Необхідність в освітній реформі диктується, з одного боку, такими об'єктивними змінами в сфері матеріального виробництва, як комплексна автоматизація, робототехніка, інформаційні, інноваційні, біотехнологічні новації та інші ознаки науково-технічного прогресу, а також полимодальність форм власності, зростання конкурентних відносин на національному і міжнародному ринках праці, з іншого. Саме вони лежать в основі змін навчальної парадигми, в першу чергу, в системі професійної освіти [16-18]. І хоча цілісна модель підготовки компетентного фахівця в повній мірі ще не створена, істотні зміни в учбових планах, програмах, технологіях міцно увійшли в теорію і практику роботи вищих та середніх навчальних закладів, в тому числі і в першу чергу, технічного профілю [19, 20]. Головним результатом навчання повинна стати професійна компетентність, яка передбачає не накопичення окремих знань, умінь та навичок за фахом, а спроможність і готовність людини до ефективною та продуктивною діяльності в штатних експлуатаційних та надзвичайних, виробничо- і соціально-значущих ситуаціях [21]. Компетентний у тій чи іншій галузі спеціаліст не тільки володіє необхідними знаннями і здібностями, що дозволяють йому обгрунтовано судити і бути експертом у своїй сфері виробництва, а й задовольняє вимоги роботодавця як креативний, здатний до творчої діяльності, націлений (мотивований) на процес професійного розвитку, освоєння та впровадження наукомістських інноваційних та інформаційних технологій, конкурентоспроможний на ринку праці [22]. Виконання цих вимог потребує від спеціаліста концентрації психофізіологічних ресурсів організму,

мобілізації адаптаційних резервів, усвідомлення соціальної значущості професійного навантаження в індивідуальному і громадському плані. При цьому «локомотивом» активної трудовою діяльності є мотивація [23, 24].

Як показують проведені в нашій країні і за її межами дослідження, в останні роки все частіше просліджується низька соціально-економічна мотивація суб'єктів освіти щодо здобуття професійних кваліфікацій, втрата привабливості та престижності професійної (професійно-технічної) освіти; мотиваційні механізми не використовуються в повній мірі як інструмент стимулювання навчання, формування освітніх та професійних компетенцій, а також професійної діяльності [11, 25, 26]. Просліджується досить різка диференціація між надто деталізованими поглибленими експериментально-теоретичними науковими розробками (як воно має бути), з одного боку, і конкретними спостереженнями освітньо-виробничого плану (як воно є). Перші, як правило, в тій чи іншій мірі витікають з теоретичних положень, які сформульовані А. Маслоу і його школою у 70-х — 90-х роках минулого сторіччя [23], другі стикаються зі складністю вибору необхідного контингенту, обмеженим методичним арсеналом, відсутністю адекватної матеріально-технічної бази тощо. Тому всірозуміють, що зміна знанієвої парадигми на компетентнісно-орієнтовану необхідна, але реалізація останньої залишається значною мірою лише бажаною [27]. Безумовно, йдеться перш за все про рівень готовності і активної участі в освітньому процесі суб'єкта навчання, тобто студента, формування у нього мотивованою системи потреб, соціокультурних та інтелектуальних цінностей і орієнтацій в комунікативній і матеріальній сферах. При цьому розвиток мотивацій, особливо на перших етапах професійної освіти у вищому навчальному закладі (ВНЗ), потре-

бує не тільки перехід на домінування професійних мотивів, а й започаткування мотиваційної компетенції, що дасть можливість ефективно розв'язувати навчальні і професійні завдання в умовах навчальної та виробничої діяльності [28]. Науково-теоретичні положення, склад і предиктори формування найбільш важливих мотивацій, вимоги до суб'єкта професійної освіти досить чітко сформульовані в тому числі у вітчизняній літературі [29, 30]. Але одночасно все з більшою очевидністю виявляються інші слабкі ланки системи (внз — педагог — студент — соціальне середовище) у зв'язку з їх відокремленістю, різномірністю, невизначеністю і складністю інтеграції у єдиний комплекс. Тому, поряд з проблемою удосконалення програмних і нормативних документів, необхідно ширше аналізувати становище на місцях, використовувати накопичений досвід, відпрацьовувати взаємодію компонентів системи для поетапного впровадження науково-практичних здобутків при підготовці майбутніх інженерів і техніків різного фаху.

Метою роботи є дослідження формування базових особистісних, освітніх та професійних мотивацій у студентів технічного коледжу як важливих передумов і компонентів процесу підготовки компетентних спеціалістів для роботи в промисловості і на транспорті.

Матеріали і методи

Дослідження проводили на протязі п'яти учбових років (2013-2018). В ньому прийняли участь 993 студента (за згодою) Коледжу нафтогазових технологій, інженерії та інфраструктури сервісу Одеської національної академії харчових технологій. Додатковим фрагментом роботи було вивчення процесу формування освітньої мотивації у 126 студентів першого курсу на протязі 2018-2019 учбового року. Для досягнення поставленої мети в роботі було використано аналітичний, соціометричний та

експериментальний методичні підходи, а також метод включених спостережень [31, 32]. У розробленні застосованих анкет приймала участь психолог Н.Ю. Стельмах. Для статистичної обробки матеріалів використовували стандартні програми у Microsoft Excel [33].

Результати дослідження та їх обговорення

Пов'язані з початком нового виду навчальної діяльності психофізіологічна адаптація, подолання психоемоційного стресу, актуалізація особистісних можливостей і здібностей значною мірою залежать від «вхідних» мотивів і ступеню задоволення від подолання реальних та віртуальних перешкод, усвідомлення своєї перемоги і самоствердження. В цьому сенсі важливу роль відіграє вибір навчального закладу (той, що хотів або ні). На протязі 5 років наших досліджень позитивну відповідь на це ключове питання щорічно давали в середньому $75,7 \pm 5,4$ % респондентів. Якщо у першокурсників цей показник навіть наближався до 80 %, то у старшокурсників він дещо знижувався (в межах 69-72 %). Як правило, (до 21,5 % опитаних) студенти пов'язують це з недостатнім рівнем загальноосвітньої підготовки (формально знанієвий підхід у шкільних програмах) або (у 12,6 %) зі зміною мотивацій за рахунок переорієнтування у майбутньому працевлаштуванні. Звідси закономірно виникають питання щодо вибору навчального закладу для отримання привабливої професії та входження у вже сформований студентський колектив.

Аналіз накопичених матеріалів за 5 навчальних років дозволяє виділити основні позиції щодо провідних вихідних мотивів, з яких, поряд з учбовими та загальноосвітніми, формується системний мотиваційний комплекс компетентного фахівця. Прийняте рішення базується переважно на трьох «китах»: обговорення вдома з батьками, в школі — з друзями і випускниками певного

навчального закладу, а також доступні рекламні матеріали, відповідні сайти навчальних закладів у медійному просторі тощо. Якщо перша позиція пов'язана з соціально-економічною значущістю професійного ринку праці і працевлаштуванням в країні та за її межами, то дві останні або використовуються не повною мірою, або є недосяжними для потенційних абітурієнтів. Результати відповідей підсумовані в табл. 1.

Як показують наведені в табл. 1 дані, рейтинг КНТІС серед старшокласників достатньо високий. Серед мотивацій до вступу домінують бажання стати кваліфікованим фахівцем з основних запропонованих професій (кількість позитивних відповідей у 3 і більше разів вища за інші).

Оскільки за роки співпраці колективу коледжу із загальноосвітньою мережею склалися регіональні осередки молоді, які поступають у КНТІС вже традиційно, з чіткою мотивацією щодо високого рейтингу і пріоритетом саме цьо-

го навчального закладу за професійними, економічними чинниками, а також комунікаційними зв'язками між студентською спільнотою, педагогічним колективом і випускниками. Тому, зокрема, «випадковий вибір навчального закладу» за останні роки зменшився у 3,4 рази.

Як показали проведені дослідження, серед різних груп домінуючих стратегій (мотивацій) у першокурсників існують однакові з учнями старших класів загальноосвітніх шкіл та абітурієнтів позиції, які К.Ю. Терентьев [34] об'єднує в мотивації на отримання якісної професійної освіти (професійно або освітньо орієнтована стратегія) і мотивації на придбання соціального стану (статус студента) і освітнього сертифікату (диплома), тобто «професійно та статусно орієнтовані». Слід погодитись з автором, що домінуючими є орієнтація на власний інтерес до професії, а також на ринок праці. Причому, освітні стратегії рідко формуються тільки на базі одного

Таблиця 1

Основні причини і важелі вибору навчального закладу

Варіанти відповідей на питання	Навчальний рік, % опитаних				
	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Число респондентів	211	198	192	176	216
1. Звідки Ви дізналися про наш навчальний заклад?					
Від батьків	35,5	25,8	28,1	34,1	41,7
Від знайомих, друзів	19,0	19,2	14,6	14,2	16,2
Від випускників коледжу	21,8	23,6	27,6	22,0	13,9
Від викладачів коледжу	7,6	7,6	10,4	8,0	7,9
Із засобів масової інформації, в т.ч. Інтернету	14,7	18,2	15,1	17,6	16,2
З рекламного буклету	1,4	5,6	4,2	4,0	4,2
2. Чи самостійно і усвідомлено вибрали ви наш навчальний заклад?					
Так, це мій вибір	80,1	72,2	65,1	55,1	64,8
Ні, наполягали батьки	6,2	6,1	9,4	14,2	10,2
Не хотів продовжувати освіти в школі	13,7	21,2	25,5	30,7	25,0
3. Що визначило Ваш вибір навчального закладу і спеціальності?					
Рекомендація батьків	28,6	26,2	33,3	38,6	36,9
Порада друзів та випускників	30,1	27,8	33,9	21,1	21,4
Інтерес саме до цієї професії	32,0	31,4	26,0	32,9	37,5
Економічні чинники*	10,7	8,1	11,5	11,4	9,7
Випадковий вибір	9,3	14,6	6,8	7,4	4,2

Примітка: *! — додаткові відповіді

Таблиця 2

Провідні предиктори формування освітніх мотивацій у першокурсників КНТІС

Питання, варіанти відповіді	Обстежені групи, позитивні відповіді, %				
	Мх*	Ел	Авт	Зв	Контр
Якою мірою Вам подобається вибрана спеціальність?					
Дуже подобається	55,5	55,5	61,1	55,5	20,3
Подобається	39,0	22,2	27,7	44,5	55,5
Не подобається	-	11,1	5,6	-	9,2
Важко сказати	5,6	11,1	5,6	-	13,0
Чим Ви керуєтесь, здобуваючи вищу освіту?					
Прагненням стати високоосвіченим фахівцем, професіоналом в своїй справі	55,5	83,3	61,1	50	46,3
Бажанням стати культурною людиною, наміром розвинути свої здібності	27,8	-	11,1	5,6	5,6
Бажанням пожити цікавим студентським життям	5,6	-	11,1	33,3	18,5
Усвідомлення, що без диплома важко чогось досягти в житті	11,1	16,7	16,7	11,1	29,6
Що для Вас є найважчим в коледжі?					
Пристосуватися до вимог викладачів	38,9	27,8	33,3	38,9	44,4
Ввійти в новий колектив	22,2	22,2	5,6	16,7	11,2
Освоєння нової системи навчання	38,9	50,0	61,1	44,4	44,4
Чи задоволені Ви вашими результатами навчання?					
Так	50,0	55,5	61,1	55,5	44,4
Ні	5,6	11,2	5,6	11,2	5,6
Не зовсім	44,4	33,3	33,3	33,3	50,0
Скільки часу в день Ви приділяєте підготовці до занять?					
4 години і більш	11,1	16,7	11,1	22,2	14,8
2-3 години	66,7	44,4	61,1	33,4	25,9
Менше 2 годин	22,2	38,9	27,8	44,4	59,3
Що заважає Вам досягти кращих результатів та успіхів у навчанні?					
Лінь	77,8	83,3	72,2	66,7	64,8
Відсутність здібностей	11,1	5,6	16,7	-	22,2
Відсутність матеріального забезпечення	11,1	-	-	22,2	-
Небажання вчитися	-	11,1	11,1	11,1	13,0
Чи завжди Ви розумієте викладача на заняттях?					
Так, завжди	38,9	27,8	22,2	27,8	13,0
Переважно розумію	38,9	55,6	66,7	50,0	70,3
Час від часу розумію	22,2	16,7	11,1	22,2	16,7
Що Ви цінуєте у викладачах?					
Коли гарно викладають матеріал	44,4	44,4	44,4	33,3	35,2
Якщо у викладача є почуття гумору та гарний настрій	38,9	33,3	22,2	27,8	16,7
Розуміння	11,1	16,7	16,7	16,7	22,2
Справедливість оцінок	5,6	5,6	16,7	22,2	25,9
Чи відчуваєте Ви допомогу класного керівника?					
Так	88,9	88,9	88,9	66,7	66,7
Ні	5,6	5,6	-	5,6	9,3
Іноді	5,5	5,5	11,1	27,8	24,0

Примітки: * / мх — механіки; ел- електрики; авт. — автоматник; зв — зв'язок; контр — контроль

мотиву. Певний внесок вносять також позаосвітні мотиви, які залишаються практично незмінними на протязі багатьох років — «невисокий конкурс, переїхати в місто, піти з школи і вступити хоч

куди-небудь».

В цьому плані представляло інтерес вивчити ступінь вираженості особливостей формування предикторів освітніх мотивацій у студентів-першокур-

сників основних виробничих професій у порівнянні з їх колегами сервісних відділень (контроль), результати аналізу яких на основі анкетного опитування представлені в табл. 2. З наведених в таблиці даних видно, що вже на першому етапі навчання закладаються основи не тільки освітньої мотивації, а й мотивованої професійної компетентності: в середньому 87,4 % студентам подобається обрана спеціальність, а у транспортно-промислових за фахом групах цей показник досягає 94,5-100 %. Відповідь «не подобається» фігурує лише у 4,6 % респондентів, причому, серед студентів основних двох груп такий контингент зовсім відсутній.

Слід також звернути увагу на взаємозв'язок ряду позицій в анкетах, які сукупно становлять структуру провідних освітніх мотивацій. Це, в першу чергу, позиції, концентровані у питаннях 2-5, відповіді на які розкривають формування структурної основи системи професійної освіти. Такі «класичні» виробничі професії, як «механік», «електрик», «автоматник», хоча й потребують від студента загально значущої технічної підготовки, приваблюють найбільш підготовлених юнаків з вираженою професійно орієнтованою мотивацією (в двох групах прагнуть стати компетентними фахівцями 83,3 % респондентів), тоді як серед студентів «сервісних» професій цей показник в 1,6 разів менший.

Ці показники корелюють з пізнавальним мотивом скоріше оволодіти новою (по відношенню до загальноосвітньої) системою навчання. Тому не випадково, що першокурсники вже «розуміють» змістовність лекцій і практичних занять, що відмічають у відповідях 77,8 — 88,9 % опитаних. Але ще залишається проблемним питання самостійної роботи над матеріалом, вміння зосередитись на самопідготовці. Більша частина респондентів (до 90 %) виконують домашні завдання менш ніж за 2-3 го-

дини. Одночасно в інтерв'ю вони (до 65-83 % опитаних) скаржаться на «лінь», яка супроводжується зниженням уваги (труднощі під час зосередження), пам'яті і розвитком інших ознак фізіологічної втоми (підвищена тривожність, порушення сну — 42 %), які самокритично оцінюються першокурсниками: напруга, втома від занять (39 %), власна неорганізованість та лінощі (22 %), невміння розподіляти свій час и недостатня попередня знанієва база (22,5 %). Одержана інформація кореспондується з даними літератури [13, 20, 29, 34], використовується у виховній роботі класних керівників і потребує, поряд з формуванням нового динамічного стереотипу, впровадження у студентів здоров'язбеігаючих технологій, активних копінг-стратегій тощо [35-38]. Аналіз літературних джерел, накопичений матеріал особистих досліджень дозволяють на прикладі конкретного ВНЗ зробити декілька етапних висновків щодо перебудови вищої технічної професійної освіти в Україні з більш повним комплексним використанням компетентносної парадигми, урахуванням провідних освітніх та професійних мотивацій, їх перманентного розвитку на основі плідної співучасті суб'єктів навчання, більш тісних взаємозв'язків студентського та педагогічного колективів.

Висновки

1. Освітня діяльність студентів ВНЗ визначається та регулюється ієрархічною сукупністю мотивів, які є основою формування особистості та потребо-мотиваційної основи професійної компетентності.
2. Враховуючи етапність процесу підготовки фахівців, направленість і перелік освітніх мотивів у суб'єктів навчання суттєво зміниться: на першому етапі вони стосуються входження у студентський колектив (до 78 %), освоєння нової системи навчання (до 61 % контингенту), орган-

ізації позаучбового часу (до 54 %); на другому — диференціації і розподілення мотиваційно-когнітивних та емоційно-потребових функцій (до 73 %), на третьому — інтеграції провідних освітніх та професійно значущих (в тому числі здоров'язберігаючих) компетенцій у єдину професійну компетентність, готовність до виробничої діяльності (до 86 %).

3. До найбільш складних управління мотиваційним потенціалом майбутньої професійної діяльності суб'єктів навчання є формування і актуалізація самовизначення і самореалізації з позицій компетентностного підходу, що потребує подальшого вдосконалення відповідних освітніх технологій та підвищення рівня підготовки і взаємодії педагогічного колективу відповідного ВНЗ.
4. Поглиблене вивчення, формування і управління мотиваційною сферою суб'єкта навчання має бути одним з базових завдань навчально-виховної роботи педагогічного колективу ВНЗ на всіх етапах підготовки компетентних спеціалістів в умовах реформації технічної професійної освіти в Україні.

Література

1. Городецкий А.Е. Антикризисное регулирование и модели посткризисного развития России / А.Е. Городецкий // Экономика Украины, 2013. — № 5 (610). — С. 66-74.
2. Rethinking development strategies after the financial crisis / Ed. by A. Calcagno, S. Dullien, A. Mbrquez-Velbzquez, N. Maystre, J. Priewe. — UN (UNCTAD): N.-Y. and Geneva, 2015. — 106 p.
3. Telt M. Regionalism in Hard Times: Competitive and post-liberal trends in Europe, Asia, Africa, and the Americas. — New York: Routledge, 2017. — 82 p.
4. 4.Join A The psychosocial environment at work: an assessment of the World Health Organization Regional Office for the Eastern Mediterranean / A. Join, K. Saeed, S. Arnaout, E. Kortum // East Mediterr. Health J., 2012. — Vol.18. — No. 4. — P. 325-331.
5. Голюкова В.В., Шафран Л.М. Гігієнічні передумови формування професійно важливих якостей у курсантів морських вищих навчальних закладів / В.В.Голюкова, Л.М.Шафран // Ж. Актуальні проблеми транспортної медицини, 2011. — № 3 (25). — С. 106- 117.
6. Алиев Р.А. Трубопроводный транспорт нефти и газа. — Изд. 3-е, перераб. и доп. — М.: Книги по требованию, 2013. — 368 с.
7. Корін М.В. Стратегія розвитку кадрового потенціалу залізниць / М.В. Корін // Вісник Хмельницького національного університету, 2014. —Т. 1. — № 4. — С. 53-56.
8. Смачило В.В. Галузеві особливості в управлінні кадровим потенціалом транспортних підприємств / Смачило В.В. // Вісник ЖДТУ, 2019. — № 2 (88). — С. 76-81.
9. Болотов В.А. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе / В.А. Болотов, В.В. Сериков // Педагогика, 2003. — № 10. — С. 8-14.
10. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А.В. Хуторской // Народное образование, 2003. — № 2. — С. 58-64.
11. Зеер Э. Ф. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования // Высшее образование в России, 2005. — № 4. — С. 12-18.
12. Зимняя И.А. Ключевые компетенции — новая парадигма результата образования / И.А. Зимняя // Эксперимент и инновации в школе, 2009. — № 2. — С. 7-14.
13. Актуальні питання реформування освіти в Україні: монографія / за ред. С. Л. Лондара; ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2018. — 246 с.
14. Гурковський В.І. Особливості державного реформування професійної освіти / В.І. Гурковський, Н.Н. Юсеф // Науковий вісник: Державне управління, 2019. — №2, — С. 42-48. DOI: <https://doi.org/10.32689/2618-0065-2019-2/1-42-48>
15. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.06.2019 р. № 419-рПро схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (про-

- фесійно-технічної) освіти “Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта” на період до 2027 року” Електронний ресурс: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-koncepciyi-realizaciyi-derzhavnoyi-politiki-u-sferi-profesij-noyi-profesijno-tehnichnoyi-osviti-suchasna-profesijna-profesijno-tehnichna-osvita-na-period-do-2027-roku-i120619>
16. Albanese M.A. Defining characteristics of educational competencies / M.A. Albanese, G. Mejicano, P. Mullan, P. Kokotailo, L. Gruppen // *Medical Education*. — 2008. — 42 (3). -P. 248–255.
 17. Ward V. Developing a framework for transferring knowledge into action: a thematic analysis of the literature / V. Ward, A. House, S. Hamer // *Journal of Health Services Research & Policy*, 2009. — Vol. 14. — Iss. 1. — P.156-164.
 18. Vogelstein E. Competence and ability / E. Vogelstein // *Bioethics*, 2014. — Vol. 28. — No. 5. — P. 235-244. doi: 10.1111/j.1467-8519.2012.01998.
 19. Дворецкий С.И. Научные основы и практика инновационно-ориентированного профессионального образования / С.И. Дворецкий, Н.П. Пучков, Е.И. Муратова, В.П. Таров // *Вестник ТГТУ*, 2004. — Т.10. — № 3. — С. 790-805.
 20. Ткаченко М. Формування компетентності в учнів професійно-технічних навчальних закладів / М. Ткаченко // *Педагогіка і психологія професійної освіти*, 2014, № 5 — С. 133-138.
 21. Иванова Н. Мотивация фахівця до професійної діяльності: поняття, зміст та функції / Н. Иванова // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військовоспеціальні науки*. — 2016. — Вип. 1. — С. 21-24. — Режим доступу: <file:///C:/Users/BOSS/Desktop/13-39-1-PB.pdf>
 22. Шагалова О.Г. Профессиональное образование в условиях реализации деятельностно-компетентного подхода / О.Г. Шагалова, О.И. Ваганова, Ж.В. Смирнова // *Проблемы современного педагогического образования*, 2018. — №58-3. -С. 287-290.
 23. Маслоу А. Мотивация и личность / Пер. А.М. Татлыбаевой. -СПб.: Евразия, 1999. — 478 с.
 24. Занюк С.С. Психологія мотивації: Навч. посібник. — К.: Либідь, 2002. — 304 с.
 25. Чабанюк Н.І. Особливості мотивації молодого фахівця ОВС до професійної діяльності: Дис. канд. психол. наук — 19.00.06 — юр. психол. — Харків, 2012. — 180 с.
 26. Cromley J.G. Undergraduate STEM achievement and retention: Cognitive, motivational, and institutional factors and solutions / J.G. Cromley, T. Perez, A. Kaplan // *Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences*, 2016. — Vol. 3. — No. 1. — P. 4-11.
 27. Савотина Н.А. Понятие «парадигма» и его статус в педагогике // *Педагогика*. — 2012. — № 10. — С. 3-10.
 28. Онищенко І. Мотиваційна компетентність як передумова формування мотивації до професійної діяльності в майбутніх учителів початкових класів в умовах інформатизації вищої освіти / І. Онищенко // *Збірник наукових праць «Проблеми підготовки сучасного вчителя»*, 2019. — Вип. 2 (20). — С. 118-126.
 29. Вовковінський М.І. Вплив викладача на розвиток мотивації учня ПТНЗ щодо оволодіння майбутньою професією / М.І. Вовковінський // *Професійна орієнтація: теорія і практика*, 2011. — №. 2. — С. 73-81.
 30. Никитская М.Г. Исследования целей достижения и направленности в контексте учебной мотивации / М.Г. Никитская // *Современная зарубежная психология*, 2019. — Т. 8. — №2. — С. 26—35. [Электронный ресурс] doi: 10.17759/jmfr.2019080203
 31. Філоненко, О. С. “Спостереження як метод педагогічної діагностики у процесі неперервної педагогічної практики студентів.” *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя: зб. наук. праць. Серія: Психолого-педагогічні науки.*—Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2011. — № 1. — С. 103-106.
 32. Дубовицкая Т.Д. Методика диагностики направленности учебной мотивации / Т.Д. Дубовицкая // *Психологическая наука и образование*, 2002. — № 2. — С. 42-45.
 33. Лапач С.Н. Статистические методы в медико-биологических исследованиях с использованием Excel / С.Н. Лапач, А.В. Чубенко, П.Н. Бабич. — К.: МОРИОН, 2000. — 320 с.
 34. Терентьев К.Ю. Образовательные стратегии абитуриентов вузов: опыт постро-

ения классификации / К.Ю. Терентьев / Непрерывное образование: XXI век. Научный электронный ежеквартальный журнал, 2015. — Вып. 3 (11). — 15 с. <http://LLL21.petrstu.ru>

35. Weiten W. Psychology Applied to Modern Life: Adjustment in the 21st Century / W. Weiten, D.S. Dunn, E.Y. Hammer. — Stanford USA: Cengage Learning, 2014. — 672 p.
36. Carroll N, Richardson I, Maloney M, O'Reilly P. Bridging healthcare education and technology solution development through experiential innovation / N. Carroll, I. Richardson, M. Maloney, P. O'Reilly // Health Technol., 2017. — No. 7. — P. 1-7.
37. Acharya L. College life is stressful today — Emerging stressors and depressive symptoms in college students / L. Acharya, L. Jin, W. Collins, // Journal of American College Health, 2018. — Vol. 66. — Iss. 7. — P. 655-664. <https://doi.org/10.1080/07448481.2018.1451869>
38. Україна 2030: Розділ 6.9. Україна — Learning Nation. — К.: Український інститут майбутнього., 2019. — С. 1-35. [Електрон. Ресурс — <https://www.slideshare.net/UIFuture/2030-148758034>

References

1. Gorodetsky AE. Anti-crisis regulation and models of post-crisis development of Russia / A.E. Gorodetsky // Economy of Ukraine, 2013. — No. 5 (610). — S. 66-74. [rus].
2. Rethinking development strategies after the financial crisis / Ed. by A Calcagno, S. Dullien, A. Mórquez-Velázquez, N. Maestre, J. Priewe. — UN (UNCTAD): N.-Y. and Geneva, 2015. — 106 p.
3. Telr M. Regionalism in Hard Times: Competitive and post-liberal trends in Europe, Asia, Africa, and the Americas. — New York: Routledge, 2017. — 82 p.
4. Join A The psychosocial environment at work: an assessment of the World Health Organization Regional Office for the Eastern Mediterranean / A. Join, K. Saeed, S. Arnaut, E. Kortum // East Mediterr. Health J., 2012. — Vol. 18. — No. 4. — P. 325-331.
5. Golikova V.V. Hygienic prerequisites of formation of professionally important qualities in cadets of marine higher educational establishments / V.V. Golikova, L.M. Shafaran // J. Actual problems of transport med-

icine, 2011. — № 3 (25). — P. 106-117 [ukr].

6. Aliev R.A Pipeline transport of oil and gas. — Ed. 3rd, rev. and add. — M.: Books on demand, 2013. — 368 p. [rus]
7. Corin M.V. The strategy of development of personnel potential of railways / MV. Korin // Bulletin of the Khmelnytsky National University, 2014. —T. 1. — No. 4. — P. 53-56. [ukr]
8. Smachilo V.V. Sectoral features in the management of personnel potential of transport enterprises / Smachilo V.V. // Bulletin of ZhSTU, 2019. — № 2 (88). — P. 76-81. [ukr]
9. Bolotov V.A The competence model: from idea to educational program / V.A Bolotov, V.V. Serikov // Pedagogy, 2003. — № 10. — P. 8-14. [rus]
10. Khutorskoy AV. Key competencies as a component of the personality-oriented education paradigm / A.V. Khutorskoy // People's Education, 2003. — № 2. — P. 58-64. [rus]
11. Zeer E.F. Competence approach to modernization of professional education // Higher education in Russia, 2005. — № 4. — P. 12-18. [rus]
12. Zimniaya I.A Key competencies — a new paradigm of educational outcome / I.A Zimniaya // Experiment and Innovation at School, 2009. — № 2. — P. 7-14. [rus]
13. Topical issues of education reform in Ukraine: monograph / ed. S.L. Londra; DNU "Institute of Educational Analytics". K., 2018. — 246 p. [ukr]
14. Gurkovsky V.I. Features of State Reform of Vocational Education / V.I. Gurkovsky, N.N. Yousef // Scientific Bulletin: Public Administration, 2019. — № 2, — P. 42-48. DOI: <https://doi.org/10.32689/2618-0065-2019-2/1-42-48> [ukr]
15. The Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 419-r of 12.06.2019 on the approval of the Concept for the implementation of the state policy in the field of professional (professional-technical) education "Up to 2027" Electronic resource: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-koncepciyi-realizaciyi-derzhavnoyi-politiki-u-sferi-profesij-noyi-profesijno-tehnichnoyi-osviti-suchasna-profesijna-profesijno-tehnichna-osvita-na-period-to-2027-term-i120619> [ukr]
16. Albanese M.A Defining characteristics of

- educational competencies / M.A. Albanese, G. Mejicano, P. Mullan, P. Kokotailo, L. Gruppen // *Medical Education*. — 2008. — 42 (3). — P. 248–255.
17. Ward V. Developing a framework for transferring knowledge into action: a thematic analysis of the literature / V. Ward, A. House, S. Hamer // *Journal of Health Services Research & Policy*, 2009. — Vol. 14. — Iss. 1. — P. 156–164.
18. Vogelstein E. Competence and ability / E. Vogelstein // *Bioethics*, 2014. — Vol. 28. — No. 5. — P. 235–244. doi: 10.1111/j.1467-8519.2012.01998.
19. Dvoretzky S.I. Scientific bases and practice of innovation-oriented vocational education / S.I. Dvoretzky, N.P. Puchkov, E.I. Muratova, V.P. Tarev // *Vestnik TSTU*, 2004. — Vol. 10. — № 3. — P. 790–805. [rus]
20. Tkachenko M. Formation of competence in students of vocational schools / M. Tkachenko // *Pedagogy and Psychology of Vocational Education*, 2014, № 5 — P. 133–138. [ukr]
21. Ivanova N. The specialist's motivation for professional activity: concepts, content and functions / N. Ivanova // *Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kiev. Military science*. — 2016. — Vol. 1. P. 21–24. — Access mode: file:///C:/Users/BOSS/Desktop/13-39-1-PB.pdf [ukr]
22. Shagalova OG Vocational education in the conditions of realization of activity-competence march / O.Г. Shagalova, OI Vaganova, Zh.V. Smirnova // *Problems of Modern Pedagogical Education*, 2018. — №58-3. — WITH. 287–290. [rus]
23. Maslow A. Motivation and personality / Trans. AM. Tatlybaeva — St. Petersburg: Eurasia, 1999. — 478 p. [rus].
24. Zanyuk S.S. Psychology of motivation: Educ. manual. — K.: Libid, 2002. — 304 p. [ukr]
25. Chabanyuk NI Peculiarities of motivation of young police officer for professional activity: Dis. Cand. psych. — 19.00.06 — Jur. psych. — Kharkiv, 2012. — 180 p. [ukr]
26. Cromley J.G. Undergraduate STEM achievement and retention: Cognitive, motivational, and institutional factors and solutions / J.G. Cromley, T. Perez, A. Kaplan // *Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences*, 2016. — Vol. 3. — No. 1. — P. 4–11.
27. Savotina N.A. The concept of “paradigm” and its status in pedagogy // *Pedagogy*. — 2012. — No. 10. — S. 3–10. [rus]
28. Onishchenko I. Motivational competence as a prerequisite for the formation of motivation for professional activity in future primary school teachers in the context of higher education informatization / I. Onishchenko // *Collection of scientific papers “Problems of modern teacher training”*, 2019. — Issue. 2 (20). — pp. 118–126. [ukr]
29. Vovkovinsky MI The influence of the teacher on the development of the motivation of the student of PTNZ to master the future profession / M.I. Vovkovinsky // *Professional orientation: theory and practice*, 2011. — No. 2, pp. 73–81. [ukr]
30. Nikitskaya M.G. Study on Achievement Goals and Orientation in the Context of Learning Motivation / M.G. Nikitskaya [Elektronnyi resurs]. *Journal of Modern Foreign Psychology*, 2019. — Vol. 8. — No. 2. — P. 26–35. doi: 10.17759/jmpf.2019080203 [rus].
31. Filonenko, OS “Observation as a method of pedagogical diagnostics in the process of continuous pedagogical practice of students.” *Scientific Notes of Nizhyn State University. M. Gogol: coll. of sciences. wash. Series: Psychological and Pedagogical Sciences*. — Nizhyn: Publishing House of NDU. M. Gogol, 2011. — № 1. — P. 103–106. [ukr]
32. Dubovitskaya T.D. A technique for diagnosing the orientation of educational motivation / T.D. Dubovitskaya // *Psychological Science and Education*, 2002. — No. 2. — P. 42–45. [rus].
33. Lapach S. N. Statistical methods in medico-biological researches with the use of Excel / S. N. Lapach, A. V. Chubenko, P. N. Babych. — Kiev.: MORION, 2000. — 320 p. [rus].
34. Terentyev K.Yu. Educational strategies of university entrants: the experience of building a classification / K.Yu. Terentyev // *Continuing Education: XXI Century. Scientific electronic quarterly journal*, 2015. — Issue. 3 (11). — 15 p. <http://LLL21.petrus.ru> [rus].
35. Weiten W. Psychology Applied to Modern Life: Adjustment in the 21st Century / W. Weiten, D.S. Dunn, E.Y. Hammer. — Stanford USA: Cengage Learning, 2014. — 672 p.
36. Carroll N. Bridging healthcare education

- and technology solution development through experiential innovation / N. Carroll, I. Richardson, M. Maloney, P. O'Reilly // Health Technol., 2017. — No. 7. — P. 1-7.
37. Acharya L. College life is stressful today — Emerging stressors and depressive symptoms in college students / L. Acharya, L. Jin, W. Collins, // Journal of American College Health, 2018. — Vol. 66. — Iss. 7. — P. 655-664. <https://doi.org/10.1080/07448481.2018.1451869>
38. Ukraine 2030: Section 6.9. Ukraine — Learning Nation. — K.: Ukrainian Institute of the Future, 2019. — P. 1-35. [Electron. Resource — <https://www.slideshare.net/UIFuture/2030-148758034>
- Впервые поступила в редакцию 12.11.2019 г.
Рекомендована к печати на заседании редакционной коллегии после рецензирования*

УДК616.89: 159.9: 616-006 (091)
<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.3744341>

ВІДЧУТТЯ ОБОВ'ЯЗКУ ЯК МОТИВАЦІЙНА СКЛАДОВА ПСИХО-СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ОНКОХВОРИХ

Кривоніс Т.Г.

*Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова,
tamarakr@ukr.net*

ЧУВСТВО ДОЛГА КАК МОТИВАЦИОННАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПСИХОСОЦИАЛЬНОЙ ПОДДЕРЖКИ ОНКОБОЛЬНЫХ

Кривонос Т.Г.

*Винницкий национальный медицинский университет им. Н.И. Пирогова,
tamarakr@ukr.net*

FEELING OF DUTY AS A MOTIVATIVE COMPONENT OF PSYCHOSOCIAL SUPPORT FOR CANCER PATIENTS

Krivosnis T.G.

N.I. Pirogov Vinnitsa National Medical University, tamarakr@ukr.net

Summary/Резюме

Cancer in family member causes changes in family functioning, which form a certain level of psychosocial support and help for patient during the treatment.

Contingent and research methods. On the informed consent 288 family members (spouses) of cancer patients were examined: 174 husbands and 114 wives. The respondents divided into subgroups depending on the stage of the disease and the level of adaptation family system. In the study used scale feeling of duty and FACES-3, semi-structured clinical-psychological interview.

Results. The severity of the feeling of duty associated with the stage of illness and the nature of family relationships, while the gender of the spouse characterized the peculiar content of responsibility in the situation of the family member's illness. The level of feeling of duty that caused negative changes in individual and family functioning, low level of psychosocial support for cancer patients, was more frequently registered during the progression of the disease and in families with impaired family adaptation. Changing in feeling of duty occurred in form of strengthening or weakening, which resulted in specific features of impaired family functioning and support opportunities for the cancer patient.